

NA DOBŘANSKÉ FAŘE.

PSÁNO ROKU 1897.

I.

Radnice, Libuň, Dobřany, tři historické fary, památné z „idylických“ dob naší nové literatury. Byly idylické, měly však více literátů trpitelů nežli kterákoliv jiná perioda literární u nás.

„Za ranních červánků“ vyvstává chmurný stín V. Thama, a po něm řada nešťastných zápasníků roste. Vzpomeňte na veselou bídu, ale přece jen bídu J. Hýbla, na Langra pro básničku z Prahy vyobcovaného, vzpomeňte, jak po té „pan Kopřivarius“ v osamocení své se stal plachým a nedůvěřivým a hynul jako strom z půdy vytržený, vzpomeňte na M. S. Patrčku pro básničku na čtrnáct let na vojnu odvedeného, na jeho trudný život a zoufalý konec, na klopotný život Franty Šumavského, na muka Tylova — — A maně sem řadíte Čelakovského, velkého Šafaříka...

Časy ty byly také „idylickými“ z donucení, jak nutila Metternichova éra, kteráž měla v podezření i přibrané vlastenecké jméno a kteráž čila i v nevinných jiřinkových společnostech divné spolky. Za těch poměrů byla jen možná tichá, „drobná“ práce vlastenecká; ale ta pomáhala vykonati „div“ našeho národního vzkříšení.

Jedním z jejich středisek staly se Dobřany. Co byly za Puchmajera Radnice v Plzeňsku, co za Marka Libuň na Jičínsku, to byly kromě Hradce Králové

kraji Hradeckému i dále východním Čechám Dobřany, když tu působil J. L. Ziegler.*)

Činností literární nevyrovnal se ovšem ani Puchmajerovi ani Markovi, ale jistě obsáhlou vzdělaností, svým buditelským působením, a jako zakladatel a redaktor několika časopisů vynikl nad ně. Jako sháněl čtenáře českým knihám, tak vyhledával nové literární spolupracovníky, známé pak nabádal, povzbuzoval a všechny sdružoval.

Po léta (od r. 1809 až do 1817) byly jejich střediskem Dobřany, nevelká vesnice*) v kopcích, v Orlických horách, na samých jazykových hranicích. Dnes vede k ní aspoň na valný kus slušná cesta, o jaké tenkrát, před osmdesáti lety snad ani nesnili.

Tou cestou se vydáme. Ze zajímavého náměstí Nového Města nad Medhují vyjedeme starobyrou branou, k níž se přimykají zbytky starých bašt a hradeb, dolů „horským předměstím“. V pravo, v levo, vedle novějších domů ještě stavení roubená, jakých Nové Město ještě do nedávna, a zajímavých, mělo hojně. Na dole, kterým se kolem ostrohu Nového Města lukami místy pod srázem malebně stáčí Medhuj, přejedeme přes most; a pak už opět do kopce.

Silnice stoupá ustavičně, rozhled roste a vábí. Především k severu, přes lesnaté údolí pod námi, kde v modravé zeleni ukryly se známé lázně Rezek, na lesy u nich i nad nimi v stráních i po kopcích. Nad ně nade všechny posupně shlíží Sendraž, pod jehož prudkými svahy v hluboké kotlině Medhuje mezi lesy tají se Peklo. A blíž shlédnete v tu stranu Slavoňov, vísku se starým dřevěným koste-

*) Viz životopis v Rybíčkově díle: Přední křesitelé.

**) Nyní má něco přes čtyři sta obyvatelů.

lem, v jehož svatyně kdysi přijímáno pod obojí, nač také připomíná kalich z 16. století, malovaný na dřevě poblíže hlavního oltáře.

Projedeme vesnicemi Zákravím, Vanovkou, Ohnišovem, za nímž silnice, na kus plání vedoucí, patrněji zase stoupá k Bystřemu. Rozhled k jihovýchodu je daleký do kraje, k Opočnu, před nímž se na slunci svítí hladina Broumaru, a dále, do rovinatého kraje až k starobylému Hradci. Jak se opět svou cestou obrátíme, upřeme zraky na levo, k severu, na rozvaliny Frymburka s pozadím lesnatých vrchů, na tkalcovské městečko Hrádek hned v jeho sousedství, kdež skoro před devadesáti lety složil M. Polák, tenkrát mladý důstojník, když tu byl na konskripci, „Zbrojení se černých divochů k boji“, báseň na onen čas neobyčejné síly.

Před námi na obzoru vyzdvihl se tmavomodrý hřbet lesnatého Vrchmezí. Nedaleko za vesnicí Bystřím dělí se silnice u osamělé hospody. Na levo vede k Olešnici na pravo k Sedloňovu, obojí do vlastních Orlických hor. My se dáme na kus cestou Sedloňovskou, pak se pustíme s ní, k jihu, do lesnatého údolí k Zlatému potoku v lukách mezi stráněmi namnoze lesnatými. Mineme osamělý mlýn, jedeme v stínu olší u šumného potoka, mineme pilu v samotě.

Vrchmezí zmizelo, rozhled je malý, jen na chlu-my a vrchy kolem. Na jednom z nich, v pravo, na lesnatém ostrohu stopy starého hradu. „Hrad“ tomu říkají, jen „hrad“ a žádného jiného jména neznají. A nezná ho ani náš výborný Sedláček. Pouze se domnívá, že ten hrad slul kdysi Dobruška. Více nežli na té hoře je prý toho hradu v Dobřanském kostele. Když v 17. století v Dobřanech kostel stavěli (nad malým, dřevěným, který prý nechali, dokud

nový nad ním nebyl dostavěn) rozvezli zdi a bašty starého hradu na veskou svatyni.

A již se nám, jak jedeme z údolí zase do vrchu, ukázala svou zvonící. Dojeli jsme na vrch pod vrchem, jsme nad 600 metrů vysoko. Před námi vesnička kolem zděného, vysokého kostela s hřbitovem. Stavení stojí po horsku různě a jsou namnoze roubená. Všude skoro viděti „besídku“ před hlavními dveřmi, prkenné bednění na jejich ochranu před sněhovými vánicemi. V některých vseh v sousedství slove také „lojva“ (Laube).

U kostela jsme hned. První, co zrak náš uvábí, je věkovitá, košatá lípa opodál. Jiná, znamenitá, stojí na hřbitově, ale proti té u prostory před kostelem! Té kladou šest set let. A kdyby jich neměla, Žižku pamatuje.

V stínu jejím chodili, to se vám nejprve hlavou kmitne, Ziegler a jeho hosté vlastenci, a své zlaté listí sypala také na cestu Dobrovskému...

Zrovna naproti přes ten plácek je fara, dřevěné přízemní stavení s vysokou šindelovou střechou, s „besídkou“ přede dveřmi, jako je mají tkalcovské chalupy, a se zahrádkou v průčelí. U fary stranou sklípek, stodola a kůlna. Je jako bývalo za Zieglera? Je, ano, jen v průčelí, nyní o čtyřech oknech, o jedno okno víc, a o jednu světničku víc, kterou přistavěli novější dobou pro kaplana, jehož byla potřeba, když se farář těžko roznemohl rheumatismem; tentě výsluhou zdejších duchovních správců, i když sem přijdou se zdravím železným.

Jdeme po záspi, pod „besídku“, vcházíme na chodbu; na pravo jsou komory a chlív, na levo obydlí. Napřed pokojíček jako předsíň se skříní plnou farních knih: z něho vkročíme do většího, ale ne velkého, a z toho do třetího, nejprostrannějšího. Čtvrtý

pokojík, to je přistavěná kaplanka. Ty tři první, to byl Zieglerův byt.

Tady pracoval mladý farář, nevelký, ale složitěho těla. černovlasý, kudrnatý, černooký, zdravého, stále usměvavého obličeje. Byl ochotný, řeči nepentlil, rád se smál, měl rád hosti a společnost, a byl veliký ctitel Jiříka z Poděbrad.

Ziegler přijel na Dobřany, tenkrát mu bylo dvacet-sedm let, r. 1809, zrovna před štědrým dnem. Zima je tu zlá. Plot u farské zahrádky ztratí se často v sněhu a vítr navívá závěje až do oken vysoko, že pak v pokoji se ani nerozední. V nedalekých pohraničných lesích napadá sněhu až na čtyři metry, a tu se pak jeleni stěhují do nižších hor. Cesty a stezky zapadají ve spoustách sněhu, a jen zastrkané sněti a stromky označují směr horákům, kteří přivazují na nohy obroučky, aby tak nezapadali a se nebořili. —

V té „Siberii“ usadil se vysoce vzdělaný kněz, orientalista zvučného jména, jenž i za hranicemi nebyl neznám, znatel slovanských jazyků, kteréhož si i Dobrovský vážil. Tu v těchto skromných pokojích studoval za nekonečných zimních večerů. Když kolem v chalupách tkalci při loučích za stavem dělali nebo předli, srovnával jejich farář překlady sv. písem nebo překládal tu Horáce, tu Fenélonova Telemachu nebo psal psaní za psaním, vlastencům do Prahy, do kraje i na Moravu.

Občas ho vyrušil z práce hlas zvonečku, tlumený mrazem, smutný v tom tichu zimní noci. Se saněmi přijeli pro něj, aby šel k nemocnému do sousední vesnice, dál v kopcích. Hned nechal všeho a spěchal posloužit. Připravil se, vsedl do saní, jel, často však jen za ves. Koně se probořili do sněhu, saně uvázly v závěji a nezbylo, nežli brodit se pě-

šky, po pás sněhem, často v metelici, až se dech lajil. Ale Ziegler rád sloužil lidu, s jehož písmáky a čtenáři po všem okolí se seznámil. Sháněl u nich staré české knihy a půjčoval i dával jim nové.

II.

Veseleji bývalo, když se všecko vůkol zazele-
nalo, kdy staré lípy u kostela dýchaly sladkou vůni. Kočáry mohutných per, okroče žluté, zelené kolé-
baly se přes tu chvíli vzhůru k Dobřanům a zasta-
vovaly před farou. Hosté přijížděli a také přicházeli,
z daleka, z blízka.

Sem přijížděl Frant. Raymann. Častolovský dě-
kan, skladatel „Maří Magdaleny“, „Josefa Egyptské-
ho“, „Posledního dne a soudu“ a — „Selských ná-
mluv“, sem přijížděl M. Sychra, rodák z Ústí n. Orl.
tehdy farář v Imramově, spisovatel první české fra-
seologie. J. Král, spisovatel „Průvodce po biskupství
Králohradeckém“, F. Vacek, J. Devoty, jenž vydal mo-
nografie o klášteře Sedleckém a kostele sv. Barbory
v Kutné Hoře, Fr. Vetešník, přítel A. Marka a hor-
livý rusofil,*) a jiní kněží vlastenci.

Tu byli hostmi autor básně „Jan za chrta dán“
a písně „V borovém na skále hájí“, justiciár Schnei-
der, zkoušený radní Rettig, drobný, nevelký, až malý
vedle své manželky, tenkrát ještě ne třicetileté, statné
a vysoké, jež s ním sem přijížděla.

Tu se také stavoval původce „Míchanice“ Mi-
chal Patrčka, ze sousední Solnice, samouk. Stavoval
se tu, i když mu kupectví šlo znamenitě, i když
finančním patentem roku 1811 a požárem přišel

*) Viz o něm ve spise dr. J. Jakubce: Ant. Marek, str. 45.

o všechno jmění a znova pak začínal, chodě s uzlem na zádech po okolních horách a kupuje od tkalců plátno a přízi. To již delší dobu skládal krátké povídky, básně, písně, i vojenské (ty zpívaly české pluky, když táhly k Lipsku a k Paříži), až také složil satirickou báseň „Ponocný“ a dotekl se některých okresních veličin. Rázem se stal nebezpečným individuem. Z trestu odveden na čtrnáct let na vojnu, ač mu bylo již dvacet osm let, ač byl krátkozraký, ač byl jedinou oporou staré své matky...

Strčili ho do bílého kabátu a dali ho do Josefova k plukovní škole za učitele, když se do roka stal šikovatelem. Toho vídala Dobřanská fara často, a farář Ziegler byl a zůstal mu vždy přítelem. Nejčastěji asi navštěvoval Dobřany F. Hek, kupec a měšťan z nedaleké Dobrušky, kdež Ziegler tři léta kaplanoval a s Hekem, vlastencem uvědomělým a přispívatelem do některých časopisů, se spřátelil.

Hek pak seznámil Zieglera (na štěstí české literatury) s důstojníkem Matějem Polákem, jenž po válce (bojoval také u Aspru a Ogruně) zdržoval se s plukem v Hradecku. Mladý poručík básnil už tenkrát, ale po německu. Ziegler poznal bystrého ducha a jeho vzácné nadání; i vtiskl mu českou lýru, jež pak zazvučela jako žádná před tím. Kněz a voják se spřátelili upřímně za ten krátký čas; stejné snahy vlastenecké živily to přátelství i pak, když vojenská služba Poláka zase odvedla do ciziny. I v poli i v bitvě vzpomínal na Dobřanského faráře.

Na raportech a vojenských účtech psával básně a často i dopisy. Takový také na kusu papíru došel z vřavy válečné na Dobřanskou faru: „My před nepřitelem stojíme; před Drážďany děla již strašně hučí... Jeden oficír z našeho pluku jde se zajatými

Franky do Teplic a vezme mi toto psaníčko s sebou, sice by nedošlo. Krev se dnes hojně cedit bude. Pozdravujte Čechy všechny... P. S. Na bubnu v hřmění děl psáno“ —*)

Pak, za klidnějších časů, došla sem, do tiché, odlehlé horské fary psaní z dálky ještě větší. Zase od Poláka. Jedno z Pompejí (1815) „psaní v chrámě bohyně Isis na křímse z alabastru“, jiné z Neapole (1815), do něhož přiloženo „kapradí, jež se okolo Virgilovy svatyně keří“. Polák chtěl Dobřanskému faráři, překladateli Horáce, poslati také „zeleniny, které v zarostlinách hrobu Horácova“ pro něj natrhal. Ale sluha nešika ho o ně připravil.

Ti, jak tu byli jmenováni, sotva kdy se všichni najednou sešli na Dobřanské faře. Navštěvovali ji porůznu, někdy však se jich tu shledalo kolik najednou. O čem jednali? O „vlasteneckých důležitostech“. Co nadšeného horlení těch láskou a důvěrou silných srdcí slyšely ty prosté, farské pokoje, i co vzdechů, co plánů tu přetřásáno i osnováno, jak se tu těšili z každého nového vyznavače, z každé nové knihy!

A tu to bylo, kdy sám hostitel navrhl, aby vlastenci přibírali k svému křestnému jménu druhé národní. A tak sám se stal Liboslavem, Hek Vladislavem, Pospíšil Hostivítem, Rettig Sudipravem, Schneider Sudimírem, Rettigová Dobromilou, Patrčka (jenž rád se zabýval fysikou) Siloradem, officír pak Polák přibral zrovna jména dvě: za Matěje Milotu a k tomu ještě Zdirada.***) Onoho času temné neuvědomělosti a houfných odrodilců nabylo to jistého významu jako nepokryté přiznání české národnosti.

*) Lumír 1856 a Spisy M. Z. Poláka.

**) Rybička: Přední křisitelé str. 193.

Po faráři Zieglerovi zůstalo na Dobřanské faře několik knih. Na jeho hosti, na vlastenecké jejich schůze však nikde tu žádné památky ani připomínky. Ale byl tu také host, a nejznamenitější všech, o kterém knihy nevědí, že tu byl, o kterém však jediném dochovala Dobřanská fara paměť, že ji navštívil.

Na podzim r. 1814 přijel sem Josef Dobrovský z Častolovic, kde meškal na zámku u hraběte Šternberka. Tato návštěva byla zajisté velký svátek pro Dobřanského faráře. O žádné z návštěv prve jmenovaných Ziegler nic nepoznamenal, aniž sobě jejich podpisů vyžádal na památku. Návštěvu však Jos. Dobrovského zapsal do knihy *Memorabilium* (fol. 89) a Dobrovského poprosil, aby se tu podepsal.

Kniha pamětí je psána německy, jak se tenkrát psáti musila, zprávu však o návštěvě Dobrovského poznamenal Ziegler latinsky: „*Eximius DD. Josefus Dobrowsky natus Jarmuti in Hungaria 17. Aug. 1753. venerat Czastolovicio Dobrzanam die 5. Octob. 1814. Eius avus vixit et mortuus est Solnicii, pater ejus Solnicio se contulit in Hungariam.*“

Toto napsal pod řádky, kterými se Dobrovský zapsal švabachem, po česku:

„6. ho rzijna roku 1814. slaužil mši swatou w kostele Dobřanskem

Jozef Daubrawsky
ginda Dobrowsky.“

Pátého přijel, byl tu přes noc, ráno sloužil mši sv. a toho dne asi zas odjel do Častolovic.

Tři léta po té rozloučil se Ziegler se svou horskou farou. Stal se profesorem při theologickém ústavě v Hradci Králové. Styky s vlastenci ovšem nepřestaly, ba vlastenecká činnost Zieglerova se v Hrad-

ci, v živém středisku severovýchodních Čech, ještě více vzpružila. Než o tom již psáno.

Ani styky s Dobrovským neutuchly. Jakou úctu ku geniálnímu učenci choval, patrně z listu,*) jejž mu zaslal z Hradce Králové, když se vrátil ze své cesty do Uher. Podává mu zprávu o české škole v Pešti, jak žáčkové pěkně přednášeli z čítanky, na jejíž vydání že propůjčila baronka Podmanická 600 zlatých (a Podmaničtí dnes!). List je napsán: „Jemnostpane!“ Tak jako také A. Marek tituluje Dobrovského ve svém listu: „Milostivý pane!“**)

A ještě jeden dopis z korespondence Dobrovského.***) Psal ho slavnému učenci jeden z návštěvníků Dobřanské fary, jeden z nejoblíbenějších tehdejších belletristů, Michal Silorad Patrčka z Josefovské pevnosti.

Tehda, po francouzských válkách byl vojenský život v pevnosti hodně idylický a sousedský. V kasárnách, která se hemžila vojenskými dětmi, předli vojáci zase bavlnu a pletli punčochy, jak to kdys bylo za císaře Josefa zavedeno; bylo dost volno a hodně chodili k Medhuji i Oupě chytat ryby. Ale M. S. Patrčku, jenž měl vyšší snažení, jenž pilně studoval a sám se vzdělával a latině se naučil, jenž měl hlavu plnou plánů na výzkumy a nové stroje, tížily hrozně komisiční vzduch a plukovní škola dětmi nabitá.

Povzbuzen svým příznivcem Zieglerem dopsal Dobrovskému. Psal mu (německy), že je stav jeho nesnesitelný a že si dovoluje k němu se obrátit a prosit ho, aby se za něj přimluvil „bei den Groszen

*) Korespondence Dobrovského v Českém Museu 4 E 5.

***) Tamtéž.

***) Tamtéž.

des Landes“, jejichž důvěry za své skvělé služby Dobrovský požívá, že by bylo brzo spomoženo a že by nejspíše šlo skrze Excellenci p. hr. Šternberka s tou záminkou, že by Patrčka potřebovali při vlastenském Museu.

„Velebnosti! Pro lásku k vlasti, neračte mne opouštět!“ prosí Patrčka. Na poslední straně toho německého psaní jsou tyto české verše:

Smíli od nepřátel snižený
vlastenec své oko zdvihnout k Tobě?
Smíli trudným jarmem sevřený -
pomoc Tvou as připovídat sobě?
Ocelivý, mocným duchem rozrazil jsi kov,
pod nímž Čechie tak trudně chřadla,
v severní až ledy po češtině veda lov.
A hle, mrákota hned z vlasti spadla!
Slávo národa a jasný štíte vlasti,
snadno bude Tobě mne i zbavit strasti.
Přes doly a hory mají potom písně znět,
vděčné, libozvučné, jež chci Tobě vroucně pět!
Silorad.

Dobrovský zatrhl báseň do kola červeným inkoustem a pod tu čáru udělal, také červeným inkoustem, trojúhelník. Zednářské znamení, či nápad chorobného záchvatu, jaké mu mysl zkalovaly? —

Patrčka napsal toto psaní v dubnu 1820. Vyslyšel-li ho Dobrovský, nelze mi říci. Ale tři léta po tom vystoupil Patrčka z vojska. Do plné, čtrnáctileté služby mu scházela skoro polovička. Tedy stalo se něco, co mu těch čtrnáct let ukrátilo.

A nebyl pak šťasten. Zbaven pouta, věnoval se zcela literatuře a svým vynálezům. Patnáct let pak zápasil většinou v bídě a nouzi. A mnohého skla-

mání se dočkal. Oheň po druhé strávil mu, co měl; to bydlel v Jaroměři v domku svého tchána. Tentokráte zničil mu požár duševní majetek, šedesát modelů rozličných strojů. Pak přišla nemoc, tchánovi prodali staveníčko, a Patrčku na smrt nemocného, když neměl čím platit, vyklidili z domu...

Tak skončil velice oblíbený tenkrát belletrista, jehož písně se hojně zpívaly a básně deklamovaly. Za našich časů dotkli se ho již s posměškem. Jaký div, když i Tyl byl nedávno prohlášen za bezvýznamného. Je v tom nespravedlnost nebo neznalost. Ale ať skončím světlejší připomínkou.

Největší básník z kroužku Dobřanské fary, M. Z. Polák, vrátil se r. 1818, tenkrát adjutant podmaršálka Kollera, z Italie do Čech a zdržoval se s rodinou Kollerovou na zámku v Obříství. Tu pěvec přírody bloudil často „v dubině lemující tučné proudů břehy“, tu v Obříství upravil také k tisku „Vznešenost přírody“. Po sedmdesáti a několika letech vyšly odtud „Modlitby k Neznámému“.
